

assigned to the US Immigration and Customs Enforcement.

The system of instrumental countermeasures has been evaluated. It includes the following: drug demand reduction program; the algorithm preventing construction of illegal tunnels across the border; the border monitoring system relying on the wide use of unmanned aerial vehicles; use of technical control means; passenger, transport and goods inspection equipment (for example, those which are based on ion mobility spectrometry), body scanners, technical systems of automatic scanning and measuring of vehicles' and goods' parameters, etc.; increase in the strength of ICE and BP; joint border operations with deployment of the National Guard on the temporary basis; risk analysis based on preliminary information received from the adjacent party; different agencies' databases integration; increased importance of biometric verification and identification and further development of their application in border control; cooperation with the trade community on the development of minimum safety standards for goods.

Keywords: *cross-border crimes, drug smuggling, state (customs) border, transit, means of counteraction.*

УДК 343.57

Фоменко А.Є.

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЧИННИКИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ, ТА ДЕЯКІ НАПРЯМИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Визначено чинники, які сприяють наркозлочинності в умовах сьогодення, та окреслено деякі напрями превентивної діяльності правоохоронних органів щодо протидії цьому виду злочинності. Зазначено, що причини та умови злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, у тому числі незаконний збут цих предметів, є похідними від загальних причин і умов злочинності у нашій країні та взаємопов'язані з економічними, політичними, ідеологічними, морально-психологічними, демографічними процесами у державі.

Ключові слова: *правоохоронні органи, наркозлочинність, превентивні заходи, профілактика, обіг, збут.*

Постановка проблеми. Державна політика у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів спрямовується на визначення основних принципів та напрямів державного регулювання відносин у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; встановлення державного контролю за обігом в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та додержанням законодавства про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори; запобігання відтоку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів із законного (легального) обігу; зменшення шкоди від наслідків незаконного вживання наркотичних засобів, психотропних речовин; встановлення єдиного порядку ліцензування видів діяльності з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; координацію діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; зменшення кількості правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; обмеження реклами наркотичних засобів і психотропних тощо.

Разом з тим останнім часом в Україні наркотизація населення набуває нових, украй серйозних масштабів, що створює безпосередню загрозу національній безпеці. Існуванню наркоманії у суспільстві сприяє наркобізнес, тобто діяльність, що здійснюється як наркопромисел та у великих масштабах. Наркобізнес все

більше бере під контроль ринки споживачів наркотиків вітчизняного виробництва (переважно ацетилованого та екстрагованого опію, гашишу, марихуани), формує ринки збуту наркотиків, що надходять із-за кордону (героїн, кокаїн, ефедрин, первітин, «екстазі» тощо). Тому на сьогодні одним із пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів слід визнати протидію незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

Існування незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, як і будь-якого іншого явища, має певні причини та умови. Вивчення цих факторів має важливе значення для превенції цих злочинів.

Отже, метою статті є визначення чинників, які сприяють наркозлочинності в умовах сьогодення, та окреслення деяких напрямів превентивної діяльності правоохоронних органів щодо протидії цьому виду злочинності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питаннями протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів досліджували М. М. Андрєєв, О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. А. Бублейник, В. В. Василевич, М. Г. Вербенський, О. П. Горох, І. М. Даньшин, О. М. Джу́жа, Л. В. Дорош, В. П. Ємельянов, А. П. Закалюк, Є. М. Карпенко, О. В. Кириченко, А. А. Музика, Д. Й. Никифорчук, Ю. Г. Пономаренко, М. Л. Прохорова, В. Г. Пшеничний, Л. В. Раєцька, Е. В. Расюк, А. В. Савченко, В. М. Смітєнко, О. М. Стрільців, В. А. Тимошенко, Є. В. Фесенко, М. І. Хавронюк, М. С. Хру́па, В. В. Черней та ін.

Разом з тим питання щодо чинників, які сприяють наркозлочинності, та визначення напрямів превентивної діяльності правоохоронних органів щодо протидії цьому виду злочинності потребує постійного вивчення, оскільки тенденції розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів динамічно змінюються, а також цей вид злочинної діяльності постійно трансформується.

Виклад основного матеріалу. Наркозлочинність в Україні охоплює сукупність злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Відповідно до ст. 1 Закону України від 15.02.1995 № 62/95-ВР «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів – це діяння з: культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, збуту, ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що здійснюються з порушенням законодавства про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори [1].

Пленум Верховного Суду України у постанові від 26.04.2002 року № 4 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» [2] надав роз'яснення щодо тлумачення змісту форм незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, зокрема: незаконне виробництво наркотичних засобів, психотропних речовин; незаконне виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин; виготовлення прекурсорів; незаконне придбання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів; зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів; незаконне перевезення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів; пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів; незаконний збут наркотичних засобів, психо-

тропних речовин або їх аналогів, а також прекурсорів.

Слід зазначити, що причини та умови злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, у тому числі незаконний збут цих предметів, є похідними від загальних причин і умов злочинності у нашій країні та взаємопов'язані з економічними, політичними, ідеологічними, морально-психологічними, демографічним процесами у державі.

За результатами власного дослідження проблем боротьби правоохоронних органів із незаконним наркообігом Ю.Г. Пономаренко умовно поділяє усі наявні фактори скоєння наркозлочинів на дві великі групи: об'єктивні і суб'єктивні. Групу зовнішніх (об'єктивних) факторів складають умови, в яких існує особа, й обставини, що часто від неї не залежать. Це несприятливі економічні та соціальні умови існування, нестабільність у взаєминах між підлітком та його оточенням, недоліки виховання, доступність наркотичних засобів і психотропних речовин тощо. До групи суб'єктивних факторів можна віднести такі причини, мотиви й умови скоєння злочинів у сфері незаконного наркообігу: мрія про високу економічну забезпеченість, спілкування з наркозалежними особами, позитивне ставлення до алкоголю та наркотиків з боку батьків і найближчого оточення. Основною умовою є психофізіологічні якості особистості. Автор робить висновок про те, що криміногенні явища і процеси, які детермінують наркозлочини, пов'язані з низкою факторів, які можна розподілити таким чином: 1) соціально-політичні; 2) соціально-економічні; 3) духовно-моральні; 4) інформативні; 5) медичні фактори. Є й інші фактори, які породжують наркозлочини [3, с. 10-11].

Не зупиняючись на загальних чинниках детермінації наркозлочинності, слід зазначити, що серед мікросоціальних чинників, які сприяють поширенню наркоманії та незаконному обігу наркотиків, є: труднощі особистого характеру в орієнтації у сучасному бюрократизованому й індустріально розвиненому суспільстві, пов'язані з психічними навантаженнями; протест проти прийнятих у суспільстві цінностей і норм, що може заміщатися використанням визначених стримуючих засобів (наприклад, незаконне вживання наркотиків); труднощі у соціальній адаптації чи нездатність приймати й асимілювати загальноприйняті установки і традиції; невизначена перспектива і страх перед майбутнім, насамперед у галузі освіти та трудовій діяльності; суспільні зміни при зміні поколінь і пов'язані з ним конфлікти між поколіннями; труднощі, зумовлені сімейними проблемами і почуттям незахищеності; масове вживання наркотиків завдяки відповідним прикладам у рекламі та через ЗМІ; ефект «групи однолітків» – уперше наркотик вживають, як правило, не ізольовано, а в групі однолітків; помилки у вихованні (наприклад, надмірна строгість, вседозволеність, зайва опіка, сильні протиріччя між школою і сім'єю) [4, с. 75].

На індивідуальному рівні причини трансформуються через корисливу мотивацію особистості, її матеріальні потреби, особистісні ознаки, безвідповідальне ставлення до оточення, ігнорування правових норм, що, у свою чергу, зумовлює вчинення незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

Умовами виступають різноманітні недоліки в управлінській та організаційній сфері діяльності різних галузей господарства й державного управління. Слід зазначити, що найбільш загальними, на наш погляд, умовами, які сприяють учиненню злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, є: 1) підвищення рівню попиту на наркотичні засоби; 2) недосконалість правового регулювання протидії організованій злочинності; 3) негативний вплив інформаційних джерел (засобів масової інформації, Інтернету, телебачення) та ін. Іноді за допомогою зазначених інформаційних джерел пропагується культ «успішних злочинців»; 4) неефективна

протидія організованій злочинності з боку правоохоронних органів та корупційності в органах державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органах тощо.

Як зазначив В.А. Тимошенко, повнота злочинно-функціональної спорідненості корупції та наркобізнесу розкривається при аналізі тактики взаємодії наркобаронів та правлячої державної еліти. Саме високі надприбутки від наркобізнесу надають можливість його представникам підкуповувати державних чиновників найвищого рангу. Мета – створення легального «даху» для найбільш злочинної нелегальної діяльності з виробництва, транспортування та збуту наркотиків. Автор переконливо доводить, що корупційна стратегія наркоділків в Україні здійснюється у двох магістральних напрямках: по-перше, у формі безпосереднього підкупу представників вищого ешелону влади та правоохоронних структур; по-друге, особливо активно практикується наркоділками «особиста унія», коли суб'єкти наркобізнесу стають одночасно можновладцями [5, с.12-13];

У зв'язку з цим виникає необхідність активізації превентивної діяльності з боку правоохоронних органів, і в першу чергу профілактики цих злочинів.

У профілактиці незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів значне місце відведено організаційно-управлінським заходам. До них належать оздоровлення криміногенної обстановки в тих мікрорайонах і на тих об'єктах, де «процвітає збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів»; залучення громадськості до протидії поширенню наркоманії та розповсюдженню цих засобів і речовин; підвищення рівня нетерпимості громадян та службових осіб до фактів збуту; підвищення рівня індивідуальної профілактики з наркоманами та з особами, схильними до вчинення цих видів злочинів.

Проводячи профілактичну роботу, необхідно акцентувати основну увагу на перешкоджанні потраплянню наркотиків на споживчий ринок шляхом проведення таких заходів: покращення ефективності діяльності правоохоронних органів щодо виявлення та запобігання цим фактам; активізація участі населення у профілактиці наркоманії, систематичного проведення рейдів щодо виявлення та запобігання фактам незаконного збуту наркотиків, підвищення ролі освітніх закладів, сім'ї у проведенні антинаркотичної роботи серед молоді; перевірка установ, підприємств, організацій, діяльність яких пов'язана з виробництвом або використанням наркотичних засобів; розробка заходів, що перешкоджають кримінальній діяльності організованих груп та корумпованих посадових осіб на підприємствах з виробництва наркотичних засобів; своєчасне виявлення контрабанди цих заборонених предметів.

Особливу увагу слід зосереджувати й на індивідуальній профілактичній роботі, що включає в себе проведення низки заходів, зокрема: виявлення та постановка на облік осіб, з боку яких через їх антисуспільні погляди й поведінку можна очікувати вчинення, у тому числі й у складі організованих груп, незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; організація спостереження за поведінкою осіб, які можуть займатися активно злочинною діяльністю у цій сфері, та профілактичний вплив на них.

Висновок. Таким чином, наведений перелік превентивних заходів щодо недопущення незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, не є вичерпним та потребує постійного вдосконалення.

Бібліографічні посилання

1. Закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 10. Ст. 62 (із змінами та доповненнями).
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 року № 4 «Про судову

практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» // Вісник Верховного Суду України. 2002. № 4. С.10-21.

3. Пономаренко Ю. Г. Кримінологічна характеристика та попередження злочинів у сфері незаконного наркообігу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Ю. Г. Пономаренко. Харків, 2004. – 19 с.

4. Черней В. В. Антинаркотична профілактика : навч. посіб. / В. В. Черней, О. М. Стрільців, Е. В. Расюк та ін. ; за ред. В. В. Чернея. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2013. – 180 с.

5. Тимошенко В. А. Формування системи національної та міжнародної протидії сучасному наркобізнесу: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / В. А. Тимошенко. Харків, 2006. – 36 с.

Надійшла до редакції 21.05.2018

Fomenko A.Ye. Factors contributing to drug crimes, and some of the sources of preventive action by law-enforcement agencies. The factors contributing to drug crimes in the present conditions have been determined, and some directions of preventive activity of law enforcement bodies in relation to counteraction to this type of crime are outlined. The author has noted that the causes and conditions of the crimes connected with the illicit trafficking of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors, including the illegal sale of these objects, are derived from the general causes and conditions of crime in our country and are interrelated with economic ones, political, ideological, moral-psychological, demographic processes in the country.

The list of preventive measures to prevent illicit trafficking in drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors is not exhaustive and needs constant improvement in the article.

Keywords: law-enforcement agencies, drug crimes, preventive measures, prevention, circulation, sales.

УДК 343.98

Христов О.Л.

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДОПОМОГИ ГРОМАДСЬКОСТІ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ І РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ

Досліджено особливості використання допомоги громадськості під час виявлення і розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків.

Автор доходить висновку, що ефективна боротьба із злочинами у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів передбачає широке залучення громадськості до їх запобігання, виявлення, припинення та розслідування. Участь громадськості у розкритті та розслідуванні злочинів сприяє швидкому виявленню наркозлочинів ще на ранніх стадіях формування кримінально активних груп. Поряд з цим рівень залучення громадськості до оперативного-розшукового та кримінального провадження у протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів є досить низьким. Це, насамперед, пов'язано з тим, що окремі громадяни не є зацікавленими у результативності роботи працівників правоохоронних органів. Залучення громадськості до співпраці буде якісним та ефективним лише за умов дотримання певних умов, серед яких: неухильне дотримання вимог Кримінального процесуального законодавства України, використання допомоги окремих громадян або громадських формувань лише на добровільній основі та за умови неухильного забезпечення безпеки громадян, які залучаються до правоохоронної функції.

Ключові слова: виявлення, громадськість, кримінальне провадження, обіг наркотиків, оперативно-розшукове провадження, розслідування.